

CONCELLO DE VILASANTAR

SEPARATA N. 11

ÍNDICE

1.	DESCRICIÓN E XUSTIFICACIÓN DO TRAZADO	1
1.1.	DESCRICIÓN DA PROPOSTA.....	1
1.1.1.	CAMIÑO PARGA-BOIMORTO	1
1.2.	XUSTIFICACIÓN DA PROPOSTA DO CAMIÑO.....	1
1.2.1.	O CAMIÑO NA CARTOGRAFÍA HISTÓRICA	1
1.2.2.	PROPOSTAS ANTERIORES DE TRAZADO.....	3
2.	ESTADO DE CONSERVACIÓN DO CAMIÑO E CALIDADE AMBIENTAL.....	4
3.	DESCRICIÓN E CRITERIOS DE PROTECCIÓN DO ÁMBITO DO TERRITORIO HISTÓRICO	4
4.	ELEMENTOS PATRIMONIAIS VINCULADOS AO CAMIÑO DE SANTIAGO	5
5.	ANEXO FOTOGRÁFICO	6
6.	ANEXO PLANOS.....	11

1. DESCRICIÓN E XUSTIFICACIÓN DO TRAZADO

1.1. DESCRICIÓN DA PROPOSTA

O trazado do Camiño do Norte no Concello de Vilasantar pasa polas parroquias de Santa María de Vilariño e San Pedro de Présaras.

1.1.1. CAMIÑO PARGA-BOIMORTO

Tramo Monte da Torre – Barcioi (Sobrado)

O Camiño do Norte entra no concello de Vilasantar pola zona comprendida entre os montes da Torre e da Corda, nunha zona cunha importante concentración de mámoas. Pasa ao leste do núcleo de Días e continúa por un camiño que atravesa o Monte de Liñares, cruzando o río Pedregoso. O camiño continúa durante un quilómetro e medio ata chegar ao núcleo de O Campo da Cruz. Atravesando a continuación o núcleo de Vilariño, situado xunto ao anterior. O trazado segue pola pista asfaltada que leva a Novás, e antes de chegar a este núcleo se desvía dela por un camiño á esquerda que atravesa o rego de Ceños ao leste de A Casanova e Cencasas. O trazado segue pola pista situada entre Chousa Grande e As Brañas da Torre, para mais adiante desviarse á dereita en dirección a Barcioi, xa no termo municipal de Sobrado.

Trazado con vestixios históricos Días - Vilariño

Ente Días e Vilariño existen varios tramos do camiño histórico xunto á pista asfaltada pola que vai na actualidade o camiño. Estes tramos son restos producidos polas modificacións realizadas ao construír a pista. Trátase de anacos de camiño inconexos que se atopan dentro de fincas particulares, que se sinalan como trazados con vestixios históricos para a documentación da antiga traza.

Trazado con vestixios históricos Vilariño – A Casnova

Á saída de Vilariño entre a pista que leva a Novás e o camiño que leva a A Casanova prodúcese un encontro estraño froito da falta dun pequeno tramo cuxa pegada aínda é identificable sobre o terreo, cruzando unha parcela de propiedade particular.

Trazado con vestixios históricos As Brañas da Torre – Barcioi (concello de Sobrado)

Entre As Brañas da Torre e Barcioi, xa no concello de Sobrado, atópanse os restos dun antigo camiño que atravesaba a zona denominada Chousa Grande, ao leste da Fonte do Rego de Bouzas. O tramo, que se sinala como trazado con vestixios históricos, pode identificarse con claridade sobre as fotos do voo do ano 1956 (voo americano) e polas pegadas da súa caixa existentes na zona.

O tramo, que cruza o límite entre os concellos de Vilasantar e Sobrado, percorre terreos que figuran nos planos do catastro como de propiedade particular, aínda que neles conservase tamén a súa imaxe a través das formas dos límites das parcelas.

1.2. XUSTIFICACIÓN DA PROPOSTA DO CAMIÑO

A proposta de trazado do camiño parte das informacións históricas sobre as rutas utilizados polos peregrinos que arribaban aos portos cantábricos e seguían o camiño a pé cara a Santiago de Compostela. Entre as varias descrições do camiño realizadas por peregrinos a través da historia a que refire con maior detalle o trazado do camiño Norte é a realizada polo peregrino francés Jean Pierre Racq, que fixo a súa viaxe a Santiago no ano 1790. No seu texto se indica o paso polos seguintes lugares identificables na cartografía histórica: Ribadeo, Mondoñedo, Vilalba, Parga, Grixalba, San Bartolomé de la Mota e Sta.

Igrexa (quizá unha referencia as dúas igrexas de Sabugueira xunto a A Lavacolla). As referencias ás edificacións e outros elementos vinculados ao camiño, como poden ser os hospitais de peregrinos establecidos ao longo do seu percorrido, serven para establecer e corroborar o seu trazado. Do mesmo xeito a relación co fenómeno da peregrinación dalgúns topónimos e microtopónimos permiten confirmar zonas e puntos de paso do camiño.

Para a definición da traza pátrese da análise da cartografía histórica, sobre a que é posible identificar os antigos camiños reais, cuxo trazado pódese considerar herdeiro do dos antigos camiños de longo percorrido utilizados dende finais da Idade Media.

Nun seguinte paso realizase aproximación mais precisa, buscando a identificación dos trazados históricos no viario aínda existente na actualidade. Isto realízase mediante o estudo das fotografías aéreas do voo dos anos 1956-57 (Voo Americano) e a súa comparación cas fotografías aéreas actuais e os planos catastrais actuais e históricos, nos que é posible identificar camiños perdidos que seguen sendo de propiedade pública ou formas do parcelario que denotan a presenza de antigos trazados.

A delimitación definitiva da traza levase a cabo trala comprobación sobre o terreo das hipótese formuladas con anterioridade. Para isto levouse a cabo unha intensa labor de traballo de campo, que inclúe a documentación fotográfica do territorio que percorre o camiño e a recompilación de testemuñas dos veciños dos lugares da súa contorna, mediante metodoloxía etnográfica.

1.2.1. O CAMIÑO NA CARTOGRAFÍA HISTÓRICA

Os referentes principais para a definición do trazado dos camiños polos que transcorría o Camiño Norte dende a idade Moderna son a Carta Geométrica de Galicia de Domingo Fontán, do ano 1845 e os planos provinciais de Lugo e A Coruña de Pascual Madoz dos anos 1864 e 1865 respectivamente. Nestes planos recóllense con precisión os camiños que no tempo de Fontán aínda atopábanse en uso e que en liñas xerais coincidirían cos trazados dos camiños fixados dende finais da Idade Media.

Como documento anterior á Carta de Domingo Fontán que contribúe a corroborar a validez dos planos antes sinalados utilízase o Plano do Bispado de Mondoñedo do ano 1764 realizado por José Cornide no que figura con precisión o trazado do Camiño entre Ribadeo e Grixalba, no concello de Sobrado.

Outra fonte de gran interese para a definición do trazado do camiño nesta zona é xa citada descrição da viaxe realizada polo peregrino francés Jean Pierre Racq no ano 1790. Nela sinala un trazado que pasaba por Ribadeo, Mondoñedo e Vilalba e que continuaba pasando por Parga, Grixalba (Concello de Sobrado) e San Barolomé de la Mota, unha ermida situada no límite entre os concellos de Arzúa e Boimorto, no treito entre Boimorto e As Cinco Calles.

Plano do Bispado de Mondoñedo de José Cornide (1764)

Entre Villalba e Vaamonde figura o trazado dun camiño que vai paralelo ao río Ladra ao seu oeste. Neste tramo aparece próximo ao camiño o topónimo de Alba.

Despois de pasar o río Parga o camiño continúa por Parga, Vilar, Negradas e Grijalba. Sobre el trazado aparece indicado “Camino de Santiago”. Ao sur do camiño separado de este aparece Sobrado.

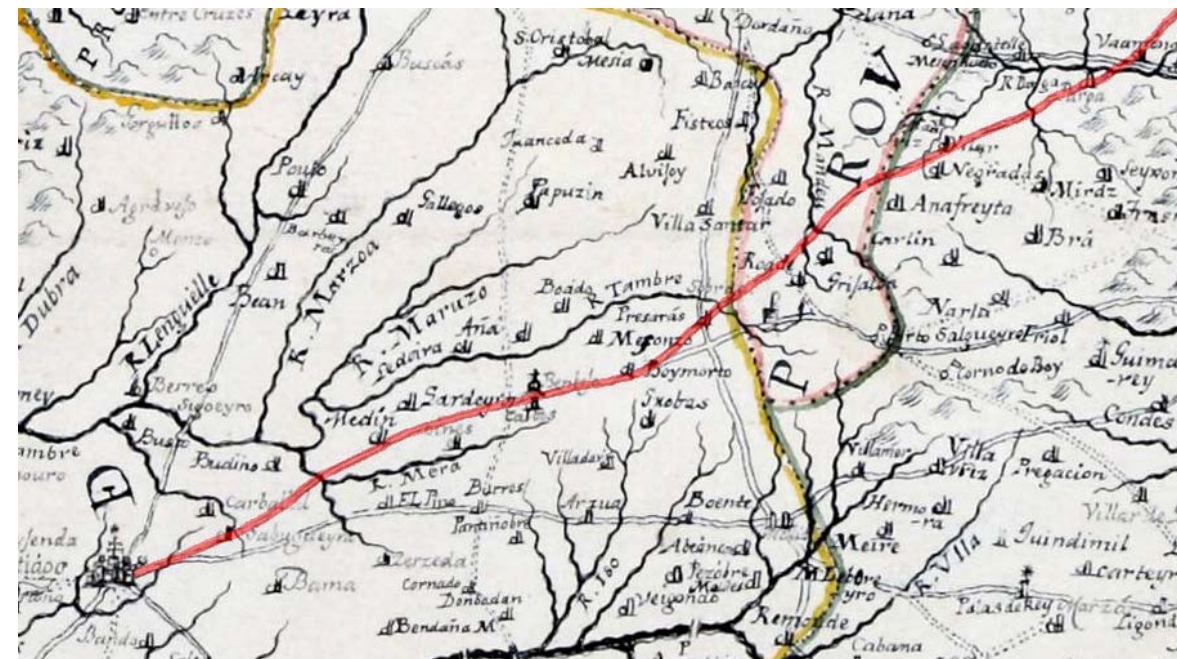

Plano do Bispado de Mondoñedo de José Cornide (1764)

Mapa del Reino de Galicia de José Cornide (1762)

No Mapa do Reino de Galicia de José Cornide se representa maneira xeral a totalidade do trazado do Camiño Norte entre Ribadeo e Santiago de Compostela, o que permite completala parte do camiño que non figura no Plano do Bispado de Mondoñedo, do mesmo autor.

Neste plano o camiño que viña de Mondoñedo e Vilalba se cruza co camiño de Lugo a Betanzos a altura de Baamonde, tras cruzar o río Parga o trazado pasa por Parga, Présaras e Boimorto. Entre Boimorto e Santiago os puntos de paso e a localización das parroquias sinaladas son imprecisas. Ao leste de Boimorto aparece sinalando un santuario que probablemente se trate da ermida da Mota, ao lado do símbolo aparece o nome Benbejo, debaixo deste figura a referencia á parroquia de Calvos (San Martiño de Calvos de Sobrecamiño), a continuación aparecen os topónimos de Oines (actual Oíns), Medín, Carballal (Lamas de Carballal) e Sabugueira (San Paio de Sabugueira, A Lavacolla), sinalando mais que puntos de paso precisos o territorio polo que atravesaba o camiño.

Mapa del Reino de Galicia de José Cornide (1762)

Carta Geométrica de Galicia de Domingo Fontán (1845)

Pasado Baamonde, os peregrinos debían cruzar o río Parga pola ponte de San Alberto para continuar camiño cara a Santiago. No trazado recollido na Carta de Fontán o camiño pasaba por San Breijome de Parga (San Breixo) e Puebla de Parga, seguía polo leste de Vilar e Torquedo e despois por Castiñeiro, antes de atravesar a Serra da Cova da Serpe e entrar no actual municipio de Sobrado. O trazado continuaba pasando por Grijalva e Las Cruces, deixaba ao oeste Vilariño, cruzaba o río Tambre pola ponte de San Pedro, pasaba ao oeste de Folgoso lugar no que se unía co camiño de Santiago a Sobrado.

Seguía por este camiño en dirección a Santiago pasando por Boimorto, San Bartomomé de la Mota e Las cinco Calles, xa no actual termo municipal de Arzúa.

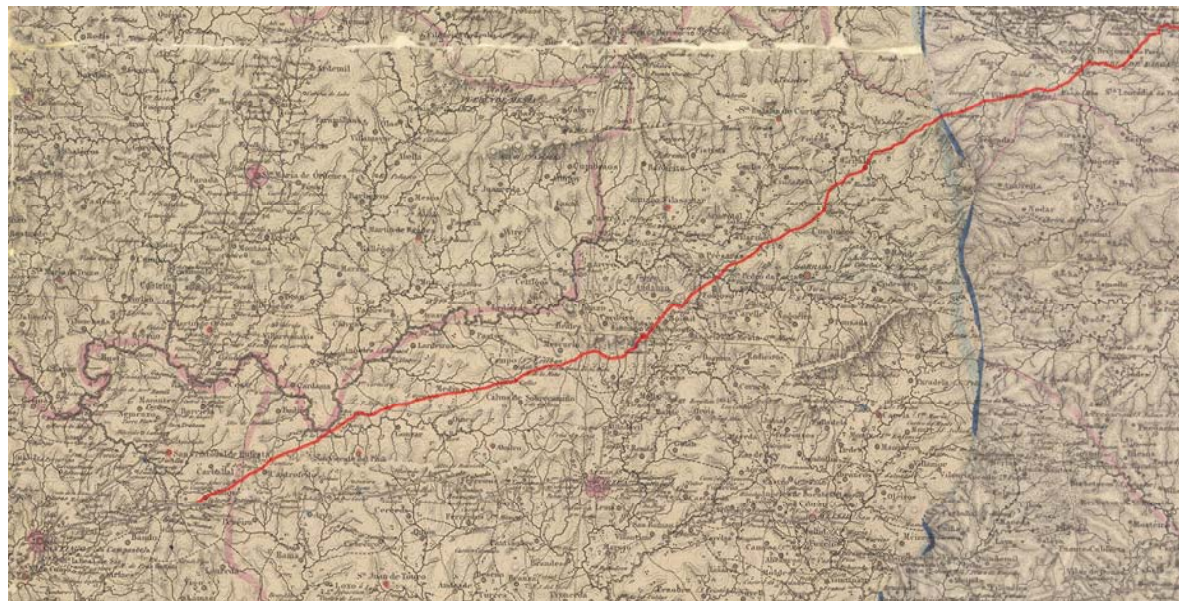
Carta Geométrica de Galicia de Domingo Fontán (1845)

Plano de Lugo de Francisco Coello y Pascual Madoz (1864)

Pasado Baamonde, os peregrinos tiñan con continuar un treito polo camiño real que unía Lugo con Betazos, cuxo trazado nesta zona coincide con da actual estrada N-VI, para chegar ata a ponte de San Alberto, da que partía un camiño que pasaba por San Brejome de Parga (S. Breixo de Parga), Puebla de Parga, continuaba polo sur de Ferreira, villar (Vilar), Torquedo (O Torguedo) e pasaba por Castiñeira, antes de cruzar a Serra da Cova da Serpe para entrar na provincia da Coruña.

Plano de la provincia de A Coruña de Francisco Coello y Pascual Madoz (1865)

Tras atravesar a Serra da Cova da Serpe, o trazado do camiño que figura neste plano pasa por Grijalba, cruza o río Mandeo e a continuación atravesa Las Cruces de Sobrado. Vai polo sureste de Vilariño e Présaras, e ao norte de Folgoso. Pasa pola contorna de Boimil e atravesa Boimorto, para cruzar o límite deste municipio ao sur de Mercurín. O camiño continúa pasando por a Capela de San Bartolomé de la Mota, , Cinco Calles, Medín, San Gregorio e San Andrés.

Montaxe dos planos das provincias de A Coruña e Lugo de Francisco Coello e Pascual Madoz (1864)

1.2.2. PROPOSTAS ANTERIORES DE TRAZADO

Trazado entre A Ponte de San Alberte e Boimil

Entre a zona na que se sitúa a Ponte de San Alberte, no treito entre Baamonde e Parga e Boimil, no concello de Boimorto prodúcese unha importante variación na traza do camiño ao incorporar o antigo trazado que vai pola Pobra de Parga, O Monte do Peregrin, Grixalva, As Cruces, Vilariño, A Pointe de San Pedro e A Ponte Présaras; pasando polas parroquias de San Breixo de Parga, San Estevo de Parga, Santa María de Vilar e San Vicente das Negradas, no concello de Guitiriz; San Xulián de Grixalva e Santa María de Cidadela, no concello de Sobrado; Santa María de Vilariño, no concello de Vilasantar; Santa Cristina de Folgoso, de novo en Sobrado e San Miguel de Boimil, en Boimorto. Así mesmo se incorpora o camiño que unía As Cruces con Sobrado.

Atendendo á consolidación do trazado que une A Ponte de San Alberte con Boimil, pasando por Sobrado, sinalizado pola Sociedade Anónima de Xestión do Plan Xacobeo e coincidente co que figura no expediente posto a exposición pública pola Xunta de Galicia no ano 1997, mantense igualmente como trazado do camiño. Este trazado pasa polas parroquias de San Breixo de Parga e Santa Locaia de Parga, no concello de

Guitiriz; San Pelaxio de Seixón, Santiago de Miraz, San Pedro de Anafreita, San Mamede de Nodar e Santa María de Silvela, no concello de Friol; San Miguel de Codesoso, San Pedro da Porta e San Lourenzo de Carelle no concello de Sobrado e Santa María dos Ánxeles e San Miguel de Boimil, no de Boimorto.

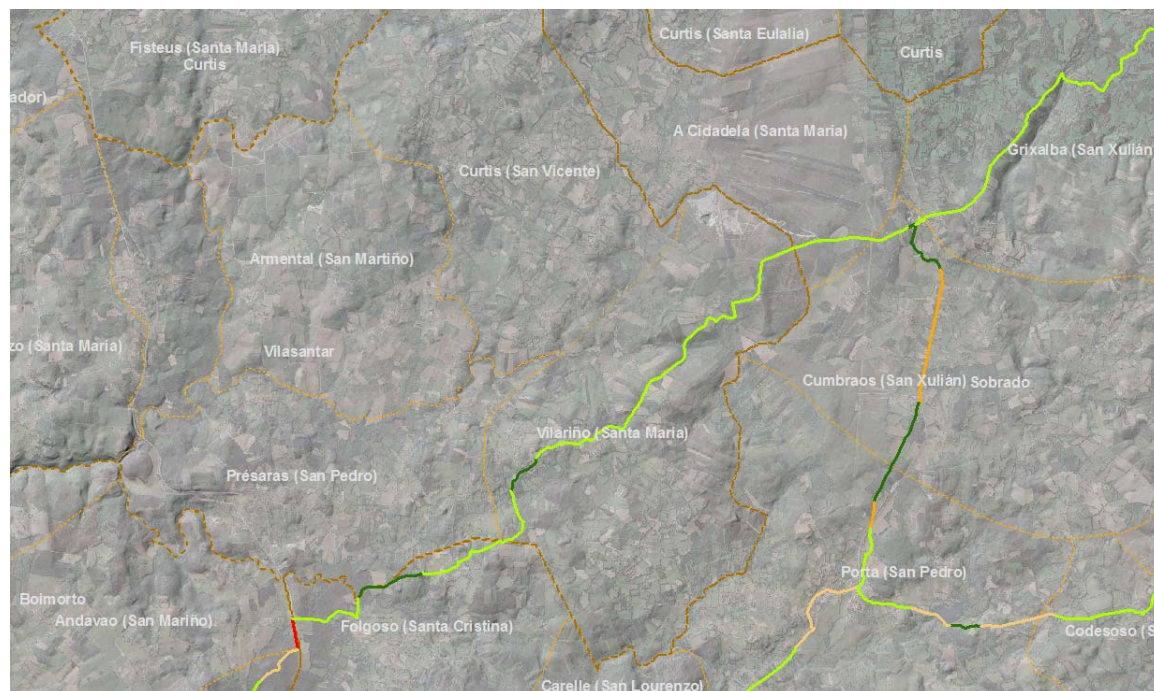
Variación do trazado do Camiño entre A Ponte de San Alberte e Boimil

Trazado do Camiño — Trazado S. A. de Xestión do Plan Xacobeo coincidente con trazado Xunta de Galicia 1997 mantido como trazado do camiño na proposta —

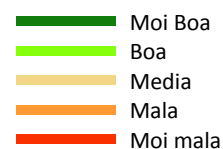
2. ESTADO DE CONSERVACIÓN DO CAMIÑO E CALIDADE AMBIENTAL

Plano de calidade ambiental do Camiño

No seguinte plano representase mediante un código de cores a avaliación da calidade ambiental de cada un dos tramos do Camiño. Os factores que se tiveron en conta para a realización de dita avaliación foron: a calidade da paisaxe inmediato ao Camiño; a percepción que dende el se ten da paisaxe afastada e o seu nivel de calidade; o arborado e a vexetación vinculada ao Camiño; a calidade das edificacións do seu entorno; o grado de conservación da configuración tradicional da traza e por último a existencia de elementos ou circunstancias que poidan supoñer un impacto sobre o Camiño ou a súa contorna.

Valoración da calidade ambiental do Camiño no Concello de Vilasantar

3. DESCRICIÓN E CRITERIOS DE PROTECCIÓN DO ÁMBITO DO TERRITORIO HISTÓRICO

Os criterios para a delimitación do ámbito do territorio histórico do Camiño de Santiago Norte baséanse na necesidade de protexer os elementos vinculados ao Camiño no seu entorno máis próximo. Os valos e noiros que definen os seus límites; a vexetación vinculada ao Camiño: aliñacións de árbores, bosques autóctonos; os sistemas de cultivos: agras, prados, cos elementos a eles asociados: socialcos, valos, noiros; as construcións tradicionais: vivendas, hórreos, palleiras e construcións adxectivas en xeral, capelas, igrexas, muíños, etc.; os espazos públicos vinculados ao Camiño: espazos comunitarios dos núcleos, campos da festa, carballeiras, atrios das igrexas e, en xeral, calquera outro elemento de valor relacionado coa traza do Camiño. Por outra banda esta delimitación ten por obxecto a protección da paisaxe inmediato ao Camiño e das vistas sobre a paisaxe máis afastado.

Para a realización da delimitación pártese dunha banda a cada lado do Camiño dun ancho mínimo de cen metros que se adapta en función dos elementos a protexer. A delimitación pode verse incrementada para englobalas áreas de protección dos elementos patrimoniais próximos ao Camiño, as delimitacións dos núcleos de poboación polos que pasa ou que se atopan na súa contorna inmediata, e para incrementar a protección de determinadas zonas de interese ambiental, natural ou paisaxístico. Puntualmente en función das características do parcelario ou das edificacións situadas á beira do camiño a delimitación do ámbito de protección pode ter zonas máis estreitas, pero estas sempre terán un ancho superior ao da franxa de trinta metros de protección do contorno definida pola Lei 3/1996 de Protección dos Camiños de Santiago.

Co obxecto de que o perímetro do ámbito do territorio histórico sexa identificable de xeito sinxelo sobre o terreo, este sempre segue as liñas reflectidas nos planos do catastro: límites das parcelas, límites de estradas ou camiños, cursos fluviais, etc. Cando as características do parcelario non fan posible este tipo de delimitación utilízanse liñas que unen elementos identificables sobre o terreo, por exemplo a liña trazada entre dúas esquinas dos peches de fincas.

No concello de Vilasantar o ámbito do territorio histórico abrangue partes do territorio das parroquias polas que pasa o Camiño: Santa María de Vilariño e San Pedro de Présaras.

Tramo Monte da Torre – Barcioi (Sobrado)

Na zona limítrofe co concello de Sobrado, polo que o trazado entra no termo municipal de Vilasantar, o ámbito do territorio histórico vese considerablemente ampliado para incorporar os perímetros de protección do conxunto de mámoas de Fanegas, situadas a ambos os dous lados do camiño, e as mámoas de Pedriño, situada ao sueste de Días. Quedando así mesmo este núcleo dentro da delimitación.

Novecentos metros despois de Días, a delimitación volve a ampliarse para incorporar os perímetros de protección das mámoas de Monte Vilariño, situadas ao sueste do trazado.

No seguinte tramo quedan comprendidos dentro do ámbito de protección os lugares situados ao redor da Igrexa de Santa María de Vilariño: O Campo da Cruz, A Torre, Eirixe e Pulguido. Nesta zona a delimitación se amplía cara ao norte para abranguer o perímetro de protección do castro de Vilariño.

Un pouco máis adiante o ámbito volve a verse incrementado en dirección noroeste para incorporar o núcleo de Novás.

Seiscentos cincuenta metros despois de atravesar o regato de Ceños, ao sur de Novás, o trazado cruza de novo o límite co concello de Sobrado, no lugar chamado Fonte do Rego de Bouzas. Nesta zona o

ámbito de protección vese ampliado para incorporar un trazado con vestixios históricos, situado ao oeste do trazado do camiño. Seiscientos metros mais aló do límite municipal se atopa o núcleo de Barcoi, no concello de Sobrado.

4. ELEMENTOS PATRIMONIAIS VINCULADOS AO CAMIÑO DE SANTIAGO

Elementos patrimoniais dentro do ámbito do territorio histórico

Denominación	Lugar	Parroquia	Tipoloxía	UTM x	UTM y
Mámoa de Fanegas 1	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Túmulo/Mámoa	578598	4769694
Mámoa de Fanegas 2	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Túmulo/Mámoa	578360	4769780
Mámoa de Fanegas 3	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Túmulo/Mámoa	578739	4769759
Mámoa de Fanegas 4	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Túmulo/Mámoa	578751	4769704
Mámoa de Fanegas 5	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Túmulo con cámara	578867	4769621
Mámoa de Fanegas 6	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Túmulo/Mámoa	579042	4769448
Mámoa de Fanegas 7	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Túmulo/Mámoa	578801	4769770
Mámoa de Fanegas 8	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Túmulo/Mámoa	578857	4769833
Mámoa de Fanegas 9	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Túmulo con cámara	578997	4769869
Mámoa de Pedriño 1	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Túmulo/Mámoa	578597	4768820
Mámoa de Pedriño 2	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Túmulo/Mámoa	578528	4768830
Mámoa de Monte Vilariño 1	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Túmulo/Mámoa	577699	4768057
Mámoa de Monte Vilariño 2	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Túmulo/Mámoa	577540	4767820
Castro de Vilariño	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Castro	576540	4767986
A Torre	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Torre/Mota	576840	4767520
Os Bullos	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Achado illado	578140	4769580
Vía Romana de Fanegas	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Outros	579040	4769820
Igrexa Parroquial de San Bartolomeu	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Relixiosa	576635	4767609
Cruceiro de Pielo	Vilariño	Vilariño (Santa María)	Cruceiro	576522	4767635

5. ANEXO FOTOGRÁFICO

Tramo: Monte da Torre -
Barcioi (Sobrado)

CNCA1201001.JPG

CNCA1202001.JPG

CNCA1202002.JPG

CNCA1202003.JPG

CNCA1202004.JPG

CNCA1202005.JPG

CNCA1202006.JPG

CNCA1203001.JPG

CNCA1203002.JPG

CNCA1204001.JPG

CNCA1204002.JPG

CNCA1205001.JPG

CNCA1205002.JPG

CNCA1205003.JPG

CNCA1205004.JPG

CNCA1205005.JPG

CNCA1205006.JPG

CNCA1205007.JPG

CNCA1205008.JPG

CNCA1205009.JPG

CNCA1205010.JPG

CNCA1205011.JPG

CNCA1205012.JPG

CNCA1205013.JPG

CNCA1205014.JPG

CNCA1205015.JPG

CNCA1205016.JPG

CNCA1205017.JPG

CNCA1205018.JPG

CNCA1205019.JPG

CNCA1205020.JPG

CNCA1205021.JPG

CNCA1205022.JPG

CNCA1205023.JPG

CNCA1205024.JPG

CNCA1205025.JPG

CNCA1205026.JPG

CNCA1205027.JPG

CNCA1205028.JPG

CNCA1205029.JPG

CNCA1205030.JPG

CNCA1205031.JPG

CNCA1205032.JPG

CNCA1205033.JPG

CNCA1205034.JPG

CNCA1205035.JPG

CNCA1205036.JPG

CNCA1205037.JPG

CNCA1205038.JPG

CNCA1205039.JPG

CNCA1205040.JPG

CNCA1205041.JPG

CNCA1205042.JPG

CNCA1205043.JPG

CNCA1205044.JPG

CNCA1205045.JPG

CNCA1205046.JPG

CNCA1205047.JPG

CNCA1205048.JPG

CNCA1205049.JPG

CNCA1205050.JPG

CNCA1205051.JPG

CNCA1205052.JPG

CNCA1205053.JPG

CNCA1205054.JPG

CNCA1205055.JPG

CNCA1205056.JPG

CNCA1205057.JPG

CNCA1205058.JPG

CNCA1205059.JPG

CNCA1205060.JPG

CNCA1205061.JPG

CNCA1205062.JPG

CNCA1205063.JPG

CNCA1205064.JPG

CNCA1205065.JPG

CNCA1205066.JPG

CNCA1205067.JPG

6. ANEXO PLANOS